

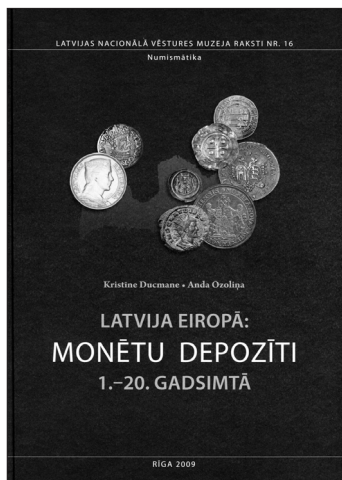
RECENZIJAS

Ducmane K., Ozoliņa A. Latvija Eiropā: Monētu depoziiti 1.–20. gadsimtā. – Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2009. – 223 lpp: il. (Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti. Nr. 16)

Publikāciju sērijā “Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti” 2009. gadā iznāca kārtējais – 16. sējums – Kristīnes Ducmanes un Andas Ozoliņas kopdarbs “Latvija Eiropā: Monētu depoziiti 1.–20. gadsimtā”. Grāmatas iznākšana ir svarīgs notikums vēstures pētniekiem, jo Latvijas numismātikas zinātne nonākusi pie svarīga attīstības posma – apkopojosa darba par visiem depoziiti atradumiem – topogrāfijas publikācijas.

Darbs sastāv no priekšvārda, avotu un historiogrāfijas apskata, pārskata par Latvijas teritorijā atrastajiem depoziitiem, numismātikas terminu vārdnīcas un monētu atradumu topogrāfijas. Priekšvārds, avotu un historiogrāfijas apskats, kā arī pārskats par monētu depoziitiem sniegts arī angļu valodā, kas padara grāmatu pieejamu plašam zinātnieku lokam arī ārzemēs. Pārskatā par depoziitiem sniegts īss attiecīgo vēsturisko periodu ekonomikas un monētniecības raksturojums. Atsevišķi aplūkota svešzemju monētu apgrozība Latvijas teritorijā. Populārāko numismātikas terminu vārdnīca, kas palīdz orientēties monētu nomenālos, ievietota nevis beigās, kā parasti tādos izdevumos, bet sākumā, pirms topogrāfijas, kas padara to ļoti ērtu lietošanai.

Grāmatas svarīgākā daļa ir atradumu topogrāfija – sistematizētu un aprakstītu monētu depoziiti uzskaitē pēc vēsturiskā, hronoloģiskā un ģeogrāfiskā principa. Topogrāfija, kartogrāfija un statistika ir mūsdienu numismātikas galvenās pētniecības metodes. Tādā veidā ar numismātikas palīdzību tiek iegūta informācija par sabiedrības ekonomisko attīstību, vēsturiskajiem notikumiem, starptautiskajiem sakariem, finanšu politiku, reformām u.c.

K. Ducmane un A. Ozoliņa, analizējot depoziņu sastāvu, izdala dažādus naudas apgrozības periodus, kas ir nozīmīgi numismātikas vēsturē. Izdalīti šādi periodi: Romas impērijas monētu depoziņi (1.–4. gs.); dirhēmu, jaukto (Austrumu un Rietumeiropas monētas) un Rietumeiropas monētu depoziņi (9.–13. gs.); Livonijas konfederācijas (13. gs. – Livonijas kara sākums) un Livonijas kara laika (1558–1583) depoziņi ar pēc mārkas sistēmas kaltajām monētām; Žečpospolitas kundzības laikā noguldītie depoziņi (pēc Rīgas kapitulācijas 1581–1621); Zviedrijas kundzības laikā noguldītie depoziņi (1621–1721); Krievijas impērijas laikā (1721–1918) noguldītie depoziņi; pēc Pirmā pasaules kara noguldītie depoziņi (1918 – mūsdienas). Aprakstīti 386 depoziņi, no tiem lielākā daļa glabājas Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā – 172 depoziņi ar 78 000 monētām. Savākta informācija par visiem depoziņiem, kas glabājas Latvijas novadu muzejos. Strādāts Cēsis, Valmierā (Valmieras muzeja šifrs ir VNM, nevis VNMM!), Kuldīgā, Jelgavā un citur. Par depoziņiem, kas glabājas ārvalstu muzejos, daudz informācijas iegūts, K. Ducmanei strādājot Krievijā Sanktpēterburgas vēstures arhīvos un Ermitāžas numismātikas nodaļā.

Autores veikušas lielu darbu, pārbaudot visas depoziņu monētas un daļu nosakot no jauna. Grāmatā ir septiņas krāsainas atradumu kartoshēmas attiecīgi katrai topogrāfijas daļai. Tas palīdz noteikt svarīgākos tirdzniecības ceļus, iezīmēt monētu maršrutus, apgrozības rajonus. Izdevums ir bagātīgi ilustrēts ar depoziņu un atsevišķu monētu attēliem, plāniem un citiem zīmējumiem.

Visi depoziņi aprakstīti pēc šādas shēmas: atrašanās vietas adrese (apriņķis, pagasts utt.), atraduma vieta, atrašanās apstākļi, atradēja vārds, noguldīšanas veids, depoziņa sastāva apraksts, datējums, depoziņa liktenis un literatūra. Depoziņu datējums, kā pieņemts, dots pēc jaunākās monētas. Tomēr lielākai daļai depoziņu diemžēl nav uzrādīta vecākā monēta, kas parasti ļauj noteikt depoziņa raksturu, atšķirt ilgākā un īsākā laika posmā sakrātos noguldījumus. Tāpat vietām nav norādīta depoziņa jaunākā monēta, bet sniegts tikai vispārējais datējums. Problemātiska šķiet Lībiešu upuralu monētu atradumu pieskaitīšana pie depoziņiem. Autores izdala trīs hronoloģiskos monētu ziedošanas periodus, pieskaitot tos pie attiecīgā perioda depoziņiem (Nr. 148, 272 un 354). Lībiešu upuralās atrastais monētu kopums nav noguldīts vienlaikus, tās ir dažādos periodos pa vienai ziedotas monētas, un uzskatīt kompleksu par trim depoziņiem nebūtu pareizi. Ja uzskatīsim par depoziņiem visus atrastos daudzskaitlīgos monētu kompleksus, tad pie depoziņiem būtu jāpieskaita arī arheoloģiskajos pieminekļos, piemēram, Daugmalē, Talsu pilskalnā, Salaspils Laukskolas, Mārtiņsalas, Dobeles senkapos un citur atrastos monētu kompleksus.

Nevar piekrist nodaļas “Dirhēmu, jaukto (Austrumu un Rietumeiropas monētas) un Rietumeiropas monētu depoziņi (9.–13. gs.)” hronoloģiskajiem rāmjiem. Tā saucamais vikingu monētu periods Latvijā beidzās 11. gadsimtā. 12. gadsimts pie mums ir bezmonētu periods, kad apgrozībā, kā to parādīja arheoloģiskajos pieminekļos atrastās monētas, turpina

vēl piedalīties iepriekšējā perioda monētas. Neliela skaitā atrastās 12. gs. monētas liecina, ka gadsimta pirmajā pusē vēl pastāv vecie tirdzniecības ceļi, bet gadsimta pēdējā ceturksnī apgrozībā līdztekus Ķelnes denāriem parādās Vestfālenes pilsētu monētas. Pie "vikingu monētu perioda" autorēs iedala arī 12./13. gs. Jaunjelgavas norvēģu (?) pusbrakteātu depozi, kam ir problemātisks datējums un sastāvs. Depozīts, ja tā datējums ir 12./13.gs., noteikti būtu pieskaitāms pie nākamā hronoloģiskā posma. Lasot šo nodaļu, rodas pārdomas arī par grāmatas nosaukumu – "Latvija Eiropā: Monētu depozi 1.–20. gadsimtā". Protams, Latvijas monētniecības vēsture ir neatņemama Eiropas vēstures daļa, tomēr agrākajos vēstures posmos tā, tāpat ka visa Ziemeļeiropa un Austrumeiropa, cieši saistīta arī ar Austrumiem, par ko liecina dirhēmu depozi. Latvijas monētu vēsture ir pasaules monētniecības vēstures sastāvdaļa.

Topogrāfijas trešās daļas – "Livonijas konfederācijas depozi" pamatā ir K. Ducmanes 1992. gadā nostrificētās vēstures doktora disertācijas "Numismātikas pieminekļi kā Latvijas 13. gs. – 16. gs. pirmās puses ekonomiskās vēstures avots" monētu atradumu topogrāfija, kas papildināta ar jaunākajiem atradumiem. Tā ir viena no grāmatas vērtīgākajām nodaļām, profesionāli apstrādātu Livonijas perioda depozi publikācija jau sen bija gaidīta. Ar nodaļu "Žečpospolitas kundzības laikā noguldītie depozi" autorēm izdevies aizpildīt robu Latvijas vēstures historiogrāfijā, jo pētījumu par šī laika monētniecības attīstību trūka. Negaidīti daudz svarīgas informācijas sniedz arī pēdējā topogrāfijas daļa par 20. gs. noguldītiem depoziem.

Grāmata izraisījusi interesi ne tikai numismātu un kolekcionāru aprindās, bet arī mūsdienu vēstures izpētei postošas sērgas izplatītāju – mantraču vidū. Diemžēl pēdējā laikā arheologu un numismātu zinātniskās publikācijas izmanto neciliem mērķiem. Tomēr tādas negācijas nevar aizkavēt zinātnes attīstību. Jāatzīmē, ka šim pētījumam ir liela izglītojoša nozīme: parādīta depozīta kā monētu kompleksa īpaša loma numismātikas pētījumos. Kā atzīmē pašas autorēs, "depozi ar zinātniskām metodēm rūpīgi apstrādāti, sistematizēti un apkopoti, [...] kļūst par sevišķi drošu vēstures pētniecības lietisko avotu".

Lai sagatavotu šo unikālo Latvijas vēstures metālā rakstīto hroniku, bija vajadzīgas dziļas un daudzpusīgas zināšanas, pedantisks un skrupulozs darbs, kā arī milzīga darba pieredze. Latvijas vēstures historiogrāfijā pirmoreiz radīts jauns vēstures avots – monētu atradumu topogrāfija, kas ataino vietējo un ārvalstu monētu izmantošanu un īpatnības naudas apgrozībā Latvijā. Tā ir īpaša datu bāze pētniekiem, kas pievērsušies ekonomikas attīstības un tirdzniecības problēmām. Tas ir liels Kristīnes Ducmanes un Andas Ozoliņas nopelns, ka mums priekšā ir nopietns, rūpīgi sagatavots avots tālākiem pētījumiem.

Tatjana Berga